

NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ OSTRAVA

BOHUMIL HRABAL

OSTŘE
SLEDOVANÉ
VLAKY

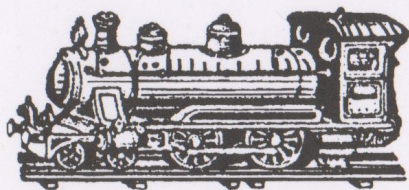
PROGRAM VYDALO NÁRODNÍ DIVADLO
MORAVSKOSLEZSKÉ V OSTRAVĚ,
ŘEDITEL I. RACEK, ŠÉF ČINOHRY J. DEÁK,
REDAKCE PROGRAMU M. PIVOVAR,
VÝTVARNÍK SYLVA HANÁKOVÁ.

ZVLÁŠTNÍ PODĚKOVÁNÍ PANU TOMÁŠI MAZALOVÍ
ZA POSKYTNUTÍ VZÁCNÝCH ARCHIVNÍCH MATERIÁLŮ.
VYTISKLY OSTRAVSKÉ TISKÁRNĚ, a. s.

PREMIÉRY 23. A 28. BŘEZNA 1996
DIVADLO JIŘÍHO MYRONA

BOHUMIL HRABAL

O S T Ě S L E D O V A N Ě V L A K Y

Scénář a režie IVO KROBOT j. h.

Výtvarníci

scény SYLVA HANÁKOVÁ j. h.,
IVO KROBOT j. h.

Výtvarník

kostýmů ... SYLVA HANÁKOVÁ j. h.

Scénická hudba JIŘÍ BULIS

Pohybová

spolupráce .. ZOJA MIKOTOVÁ j. h.

Korepetitor JIŘÍ ŠIMÁČEK j. h.

Dramaturgie MAREK PIVOVAR

Představení řídí: SOŇA FRANCOVÁ

Text sleduje: JANA HOŘÍNOVÁ

V inscenaci je použita píseň Jiřího Šlitra a Jiřího Suchého „Jó, to jsem ještě žil“.

Vedoucí umělecko-technického provozu S. Muntág, vedoucí dekoračních dílen M. Kozušníková, jevištní mistři M. Novák a P. Novák, mistr osvětlení S. Dvořák, mistr elektroakustiky B. Wojnar. Vedoucí krejčovcn A. Kantorová, vedoucí vlásenkárny R. Helmešová, vedoucí garderoby Z. Nezhybová, rekvizity J. Kozelská.

Za zapůjčení hradelního zařízení děkujeme panu M. HERZIGOVÍ a dalším zaměstnancům Správy dopravní cesty v Přerově.

OSOBY A OBSAZENÍ

Hrma MILAN KAČMARČÍK,

LUKÁŠ KRAUT

Hubička JAN FIŠAR

Přednosta JAN FILIP

Přednostová MARIE LOGOJDOVÁ

Máša LENKA VLČKOVÁ

Viktorie ANNA CÓNOVÁ

Zdenička PAVLÍNA KAFKOVÁ

Slušný PAVEL NEČAS

Otec STANISLAV MALÝ

Franta LUKÁŠ KRAUT,

MILAN KAČMARČÍK

Zednicek VLADIMÍR ČAPKA

Hraběnka HELENA NOVOTNÁ

Kníže ZDENĚK KAŠPAR

1. gestapák ROSTISLAV PAVLÍK j. h.

2. gestapák DUŠAN BARAN j. h.

PAVEL JOHANČÍK j. h.

JAK VZNIKALY

OSTŘE SLEDOVANÉ VLAKY

VÍNO A KOŘALIČKY

Tenhle text je spletený copánek ze dvou povídek, Kaina, kterého jsem napsal v roce 1949, a Fádni stanice z roku 1953.

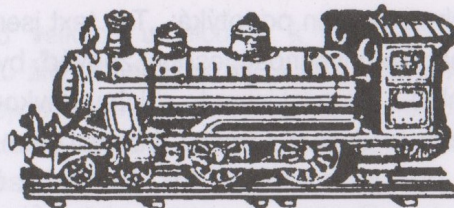
Nejraději nechávám každý text uležet a podívám se na něj za pár let, tak jako na jistý druh kořaliček a vín. Pak zkoumám, nakolik je v textu sdostatek alkoholu a jiskry. A pod dojmem chvil zušlechťuji text dál a zase jej nechávám v šuplíku pracovat tak dlouho, až jsem schopen se na něj podívat čerstvým pohledem. Pak teprve dotáhnu text k závěru. Pracuji tak nějak obráceně. Napřed sestavuji události a příběhy k nejjistému cíli. Propojující motiv se mi objevuje až pak. (...)

Tenhle text je syntézou událostí, které se fakticky staly. Nedržel jsem se historické posloupnosti. Někde jsem zpřeházal čas i prostor, aby tím víc vynikl ústřední motiv, motiv, o kterém se nedebatuje, kterému se nelze naučit. Je to věčná přítomnost hodnot v člověku. (...)

(Rozhovor s B. Hrabalem k prvnímu vydání Ostře sledovaných vlaků, Československý spisovatel 1965. Kráceno.)

Foto Jef Kratochvíl

NĚKDO MI VYJÍDÁ MOZEK LŽIČKOU NA ZMRZLINU OSTŘE SLEDOVANÝ HRABAL

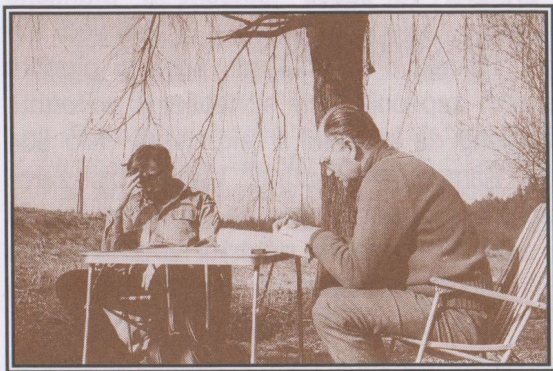
V letech 1941-45 zavál osud Bohumila Hrabala na dráhu. Ze záškoláka v Dobroticích to dotáhl až na výpravčího v Kostomlatech. Ovšem v kurzech na výpravčího propadl ve všech testech. O praktické zkoušce existuje následující historka: Hrabal vedl komisi k trati. Poklekl před kolejnicí, když si předtím položil na zem kapesník, aby si neušpinil uniformu, pak položil ucho na kolejnici a řekl: „Vlak číslo 804 právě projel Kamenným zbožím!“ Všichni byli zaraženi. Inspektor se zeptal, kde že se tomu naučil a Hrabal odpověděl, že to pochytíl z amerických filmů. A tak zkoušející inspektor usoudil, že z něho bude dobrý výpravčí, neboť je opatrný na uniformu.

Ke konci války Bohumil Hrabal skutečně zpozdil ostře sledovaný vlak a dvacet vagonů střeliva vyletělo do povětří. Nacisté ho chtěli poslat před stanný soud, ale pro všeobecný zmatek, jaký vládl na jaře 1945, už k tomu nedošlo.

Nejen prožitky z dráhy, ale především své osobní pocity pětatřicetiletý autor v roce 1949 zachytil v existenciální povídce Legenda o Kainovi. „Kain byl psán proudem vět a byl hotov ani ne za měsíc,“ napsal o tom Hrabal mnohem později. „Já jsem ten čas, cokoliv jsem napsal, vždycky to bylo psaní v mračnu, nic jiného než touha, posedlá touha psát, pak nic jiného než psací stroj a takový výlev, takové zvracení, taková zpověď toho, co ve mně bylo. (...) Tento Kain se mi objevil jako pomocný text při psaní Ostře sledovaných vlaků, když jsem dostal nabídku od nakladatelství v roce 1963...“ Knižka vyšla v roce 1965 a hned o rok později vznikl Menzlův „oscarový“ film.

Dnes, po více než šestatřiceti letech, autor v hospo-

dě U Zlatého tygra jen podotýká: „Ten text jsem psal s velkým nábojem lyričnosti, osobní zpověď, byl jsem relativně mlád... ale psal jsem to s jistou dávkou strachu tak, jako to dělával Ovidius, usiloval jsem o zakázané. A psal jsem vždycky tak, jako když češete psa proti srsti. Jako Rilke... Já už jsem to stejně všechno zapomněl,“ mávne pak rukou u stolu svých nejbližších přátel nad sklenicí piva. „Moje matka zemřela na měknutí mozku, a mně ten mozek už taky... Jako kdyby mě někdo vyjídal mozek lžičkou na zmrzlinu,“ usmívá se Hrabal a dodává: „Ale šťve mě, že přitom mlaská!“

Bohumil Hrabal a Jiří Menzel píší filmový scénář Ostře sledovaných vlaků. Foto: archiv

V textu „Hořící vajgly v uchu“ z roku 1993 s trpkým povzdechem píše: „Teď, když už jsem na dně, tak mi lidé s ohromnou chutí píší dopisy a říkají u piva takové věci, ze kterých v noci ne šlím, ale jsem na pokraji propasti šílenství... Když přijdu k Tygrovi, jsem tak ztahan pobytem v Kersku a krmením koček a tou mojí dnou, že se kácím na lavici pod Velkými parohy a dosáhl jsem vrcholu své prázdnoty... ale přicházejí mladíci, a chtějí se mnou dělat interview a nebo, že mi přinesli svůj artefakt, jen několik set stran, abych jim dal za měsíc recenzi. A já teď, když už bych mohl mít svůj vlastní pokoj, tak sám sobě zastrkávám, nebo mi byl kýmsi zastrčen do ucha hořící vajgl, ale táhnu dál nejen to, co mi říkají a píší čtenáři, ale co se mi vrací z minulosti, táhnu tu moji kládu, ten můj poražený kmen mého života dál...“

Osud velkých umělců je k mnohým z nich na sklonku života nemilosrdný. Zjevuje se jim postupně celá jejich tvorba, zodpovědnost za ni, za čtenáře, posluchače, diváky dílem zasažené. Umění požívá své vlastní děti.

Hrabalův strýc Pepin prý často říkal, že má pocit „jakoby mu v hlavě jezdily rychlíky, sem tam, ale co nejhorší - jezdí po železničním mostě - ten rachot!“ Jako buzarem se vracejí Ostře sledované vlaky, tentokrát projíždějí ostravským divadlem. Jakoby jely po železničním mostě - slyším Hrabala až do Ostravy volat po skončeném představení: „A teď, pacholci, rozchod do šaten!“

Tomáš Mazal

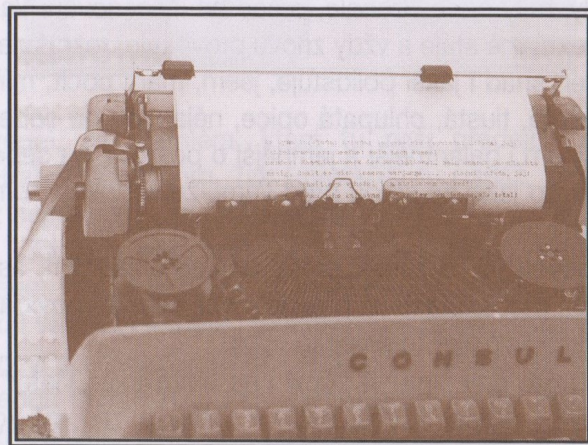
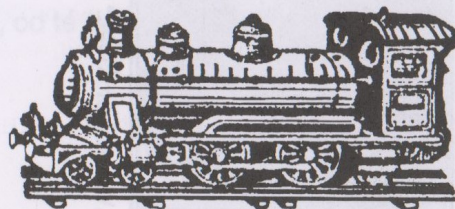
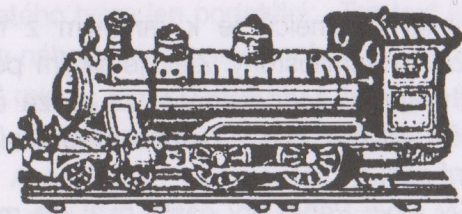

Foto: Tomáš Mazal

PLEŠATÁ, TLUSTÁ, CHLUPATÁ OPICE SLOVO REŽISÉRA

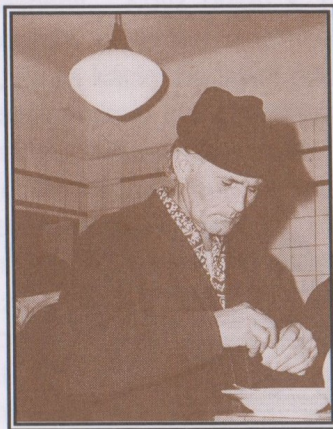
Vždycky, mám-li něco málo napsat ke své inscenaci, kroutím se jak had a odsouvám to co nejdál. Vymlouvám se sám sobě, že „to“ ještě nedozrálo, že je to vlastně zbytečné, neboť je na inscenaci, aby řekla své atd...

Pak, když už to nejde jinak, jako teď (noc z 26. na 27. 2., 1.30 hod.), zkouším na to jít tak nějak oklikou.

Tedy, milý pane Hrabale, práce na inscenování Vašich textů mě stále a vždy znovu provokuje, rozrušuje, zároveň snad i jaksí polidšťuje, jsem, mám pocit, míň ta plešatá, tlustá, chlupatá opice, nějak jdu do sebe, snad jsem i galantnější a jemnější o poznání, na sebe víc ras, to jaksí ze studu před Vámi, že se Vám v tom hrabu.

Nedovolí mi to zůstat profesionálně chladným, asi že jsem měl to štěstí už před léty Vás poznat, povídat si s Vámi i nějaké to pivečko vypít.

Před pár dny jsme si připili i na ostravské „Vlaky“, měl jsem radost z Vaší oslnivé formy a zas mě to

„V Automatu Svět.“ Foto: M. Jankovič

„napumpovalo“. A že už to je jedenácté inscenování Vašich textů, snad to bude mít i „trvalejší následky“. A věřím, že i pro diváky. Á propos. To jste přece zařídil určitě Vy, už tehdy v roce 1949, když jste psal předobraz „Vlaků“ Legendu o Kainovi, to tehdy už jste

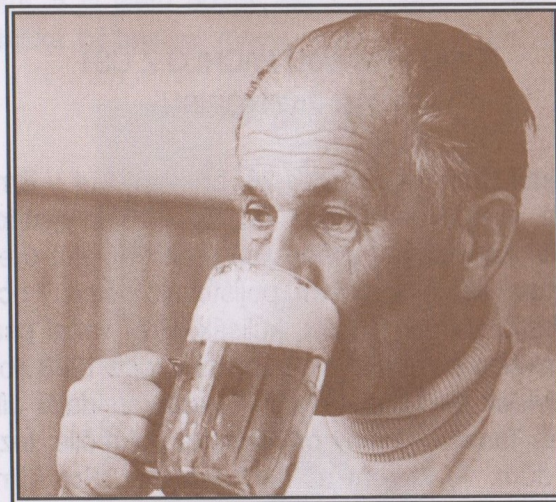

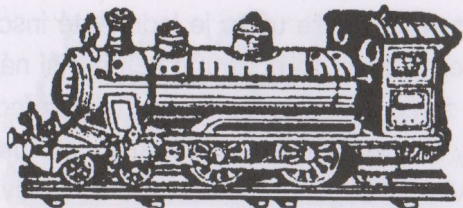
Foto: M. Jankovič

věděl, že premiéra, která tu naši předejde, bude Hrabě Luxemburg. Tak i divákům tu pasáž, pro mne z nejmilejších, připomeneme.

„Zastavil jsem kohouty vody a z kapsy svrchníku jsem vyjmul ty břitvy. A začal jsem si zničehonic písukat valčík z Hraběte Luxemburga. Ostrým nožem jsem vyryl do stupadla úzkou jamku a zakytoval jsem do ní jednu břitvu. A druhou jsem položil vedle. Pak jsem zničehonic zaváhal a poslouchal jsem jen ten valčík z Hraběte, jak sám a samotinký se řine z mých úst! Zpozoroval jsem též, že opakuji motiv! S hrůzou jsem se přistihnul, že jsem rád té dlouhé písni. Když jsem zmlknul, zůstal jsem tak bílý a tichý jako nepopsaný papír.“

Váš, od té doby, co začal rozum brát, věrný obdivovatel

Ivo Krobot

TOMU PRVNÍMU PÁCHLO Z ÚST MÍSTO ŽIVOTOPISU

Bohumil Hrabal se narodil 28. března 1914 v Brně, v Praze vystudoval práva. Od roku 1939 vystřídal množství zaměstnání, mimo jiné pracoval jako úředník, traťový dělník, výpravčí, pojišťovák, dělník v ocelárně, balič starého papíru, kulisák. Brzy začal psát, ale do širšího povědomí vstoupil až v roce 1963 sbírkou povídek Perlička na dně. Namátkou další díla: Pábitelé, Taneční hodiny pro starší a pokročilé, Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet, Postřižiny, Městečko, kde se zastavil čas, Krasosmutnění, Obsluhoval jsem anglického krále... Dnes je Bohumil Hrabal spolu s Karlem Čapkem a Jaroslavem Haškem jedním z našich světově proslulých spisovatelů. Po několika suchých údajích si vychutnejme alespoň kousky z autorových vzpomínek a úvah.

„Pamatuji si jen samé světlo, kdosi mne bere za ruku, aby si mne takzvaně pochoval, je to na dvoře, mám pocit hnusu z toho pochování, asi tomu prvnímu, kdo mne zvedl do veliké výšky, páchlo z úst, hrozivý obličej se ke mně blíží, v zoufalství na obranu jsem vši silou udeřil do té tváře naprosto cizí, dodnes hmatově cítím úder mou pěstičkou... Maminka leží v posteli, já ležím na ní, vidím její bradu, tulím se k ní a maminka mi zpívá zničehonic... Osířelo dítě... Vzpomínám, že mi bylo do pláče... prstíčkem hrabalo... A maminka, když dozpívala, řekla... A jsem mrtvá. A zavřela oči. Než jsem se zhroutil do pláče, dal jsem vši silou mamince do obličeje...“

x x x

(...) A najednou proti mně stál cizí muž, měl před sebou a v prstech nějakou ohromnou černou sukni, mířil na mne něčím a já jsem myslel, že mě chce zastřelit, že ten přístroj je něco jako dědova puška, která visela v tom mém pokoji a které jsem se bál. A ten muž najel až přede mne tím přístrojem s černou sukni, a já jsem dostal záchvat pláče a utekl jsem, babička běžela za mnou, vzala mne v pase, kopal

U babičky v Židenicích. Foto: archiv

jsem nohama a ten muž vlezl pod černou sukni a zmizel, zatímco já jsem se hroutil v záchvatu pláče... Až později jsem se dozvěděl a viděl jsem sám sebe, jak pláču, jak babička mne drží v pase, že je to fotografie...

x x x

(...) Seděl jsem v přítmí kuchyně a díval jsem se do slunce na dvůr, tam vešel mužský v šedivých vojenských šatech a měl vojenskou čepici, na které se blyštěly černé knoflíky. Ten muž sestupoval cestičkou, měl v podpaží balíček. Zmizel a objevil se v té uniformě v kuchyni a kdosi, snad maminka, mi řekla, že to je tatínek. To je jediný obraz tatínka z Polné...

x x x

(...) Obdivoval jsem se mašině a vagónům, když vlak odjel, vyšel nějaký cestující, odhodil jízdenku, počkal jsem až přešel, zvedl jsem tu jízdenku a příští den jsem od rána čekal na první vlak, nastoupil jsem do vlaku, a když přišel konduktér, podal jsem mu tu jízdenku, kterou jsem včera našel, a když se mne konduktér ptal, kam jedu, řekl jsem: K babičce. Vysadil mne v Šicendorfě a přednosta mne poslal prvním vlakem zase nazpátek...

x x x

(...) Vidím svoje rukávy červeného kabátku opřené o zábradlí kašny, dívám se dolů na dno, viděl jsem tam naházené šestáky, třpytící se mince, nakláněl jsem se tam, že jsem se svezl do hluboké kašny na náměstí, bylo už poledne, slyšel jsem vyzvánět polední zvon, a zase jsem viděl jen samé světlo. (...) Později říkali, že mne viděla, jak padám do té kašny, paní, paní na kolečkové židli v okně prvního patra, že to trvalo dost dlouho, než mne vytáhli poloutopeného, že mne zase dal na svět pan doktor Michálek, který ze mne vylil vodu...

x x x

Do mého domu nikdy nemohlo přijít slunce, tak jsem nosil židli a stoleček po dvoře, putoval jsem za sluncem i na stříšku kůlny, kde zapadající slunce hrálo, tady jsem měl lehátko a židli uříznutou tak v nohách, aby vyrovnal se spád střechy, dokonce jsem měl ty židle dvě a na mírném spádu jsem psal na psacím stroji značky Perkeo, atomové šrajbmašíně, německé sklápěcí mašině ze secese, která neměla háčky...

x x x

Na návštěvu pivnice se těším jako malé dítě, miluji pít piva v souvislosti s hovorem, pivo tak nějak dává akceleraci myšlenkám, objevují se příběhy a nápady

dávno někde zasuté, do konce při pivě se příběhy vymýšlejí.

x x x

Kolařík má dřevěnou nohu, a že je hodný, tak když je zima a přijde návštěva, tak pan Kolařík zatopí tou dřevěnou nohou a ráno si jde na sociálku vyfasovat novou. Posledně seděl u Pinkasů, nohu na stole a nadával, že mu dali nohu o dvě čísla větší, než je jeho bota, tak nožem ukrajoval dřevěnou nohu tak dlouho, až se nakonec vešla do boty...

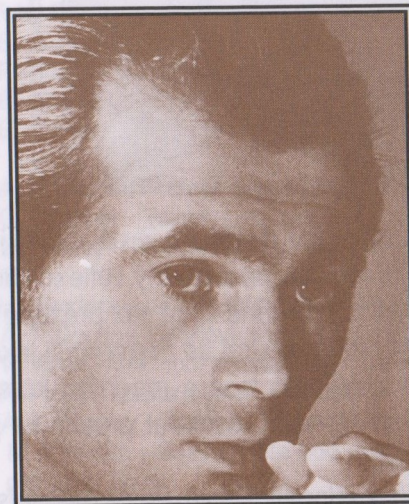

Foto: archiv

x x x

Tento den zářilo slunce už od rána, jako vždycky, když dojde minerálka, dávám do červené tašky prázdné láhve a jedu na bicyklu k prameni, tento den zářilo slunce a bylo léto, jel jsem bos, manšestrové černé kalhoty, modré americké tričko, které jsem dostal v Brně, tričko v barvě duhového pstruha, na hlavě tu mou služební čepici, když jsem býval výpravčím, čepici tvaru, jak ji nosil Štefánik, ale i Pétain, čepici podle francouzské módy, čepici, jakou nosili všichni výpravčí a všichni přednostové stanic, černou čepici se zlatou portou a na čele zlatým krumplováním vyšitý okřídlený emblém. Ale na tomhle emblému byla

ještě všita maličká trikolóra, když přicházel konec války, telegrafistky přišivaly po stanicích tyhle československé vlaječky. A teď září slunce, bos klečím u pramene a odšroubovávám prázdné láhve od Ballantine a Bellovy whisky, Thatcherovy whisky a Black and White, 69 Watt whisky, hned po první naplněné

Foto: Tomáš Mazal

láhvi se mi chce hrozně močit, to já už znám, jacípak psičci, pane Pavlov, na podmíněný reflex stačím já, stačí, když voda z pramene hrká do prázdné láhve, a už musím dát pozor, abych se nepomočil jako děčko. Tak musím odejít do lesa a mocným korsárkem u krásné břízy se vymočit, tisíckrát prosím za prominutí, krásná břízo!

(Domácí úkoly z pilnosti, Československý spisovatel 1982, Kdo jsem, Společnost Bohumila Hrabala, 1989. Kráceno.)

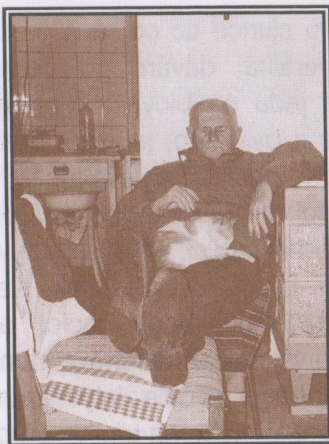

Foto: Tomáš Mazal

IVO KROBOT,

narozen 28. 10. 1948 v Hradišíně (okres Šumperk)

1954 - 1963 - ZDŠ Hradišín

1963 - 1966 - SVVŠ Šumperk

1966 - 1968 - Severomoravské divadlo Šumperk - topič, kulisák

1968 - 1970 - Filozofická fakulta Brno - divadelní věda, dějiny umění

1971 - Ústav nápravné výchovy Plzeň-Bory

1972 - 1973 - Pozemní stavby Brno

1973 - 1974 - Divadlo Husa na provázku - propagace, reklama

1974 - 1978 - JAMU Brno - činoherní režie

1978 - 1979 - Dílna 24 - Praha (Divadlo ve stanu) - režisér

1979 - 1994 - Činoherní klub Praha - režisér

1994 - dosud - Divadlo Pod Palmovkou Praha - režisér

Z inscenací

1978 - F. M. Dostojevský - Hráč - Bílé noci - Studio Marta Brno

1978 - Suchovo-Kobylin - Taralkinova smrt - Dílna 24 Praha

1979 - F. Hrubín - Romance pro křídlovku - Dílna 24 Praha

1980 - B. Hrabal - Něžný barbar - Činoherní klub Praha

1985 - B. Hrabal - Rozzpomínání - Divadlo Husa na provázku Brno

1987 - A. P. Čechov - Ivanov - Činoherní klub Praha

1988 - G. Büchner - Vojcek - HaDivadlo Brno

1992 - B. Hrabal - Taneční hodiny - Divadlo Husa na provázku Brno

1993 - M. Kundera - Jakub a jeho pán - Mahenova činohra Brno

1993 - A. P. Čechov - Višňový sad - Studio Marta Brno

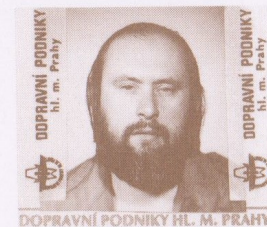
1993 - W. Allen - Sex noci svatojánské - Činoherní klub Praha

1994 - H. Pinter - Návrat domů - Divadlo Pod Palmovkou Praha

1995 - A. P. Čechov - Platonov - Divadlo Pod Palmovkou

1996 - M. Viewegh - Báječná léta pod psa - Divadlo Husa na provázku Brno

Pohostinské režie v Polsku, Maďarsku, Finsku, Francii.

Za sponzorskou pomoc děkujeme

MS - UNIKOV OSTRAVA, s. r. o.

Air Ostrava